

ken. In 1869 werd op zijn initiatief een landelijke bond van kerkenraden opgericht, die kerkherstel op basis van de drie formulieren van enigheid beoogde zonder nieuwe kerkstichting. Deze onderneming verliep echter spoedig. Zie: J. Vree, *Kuyper in de kiem. De precalvinistische periode van Abraham Kuyper 1848-1874* (Hilversum: Verloren, 2006) 244vv, 283vv.

¹⁴⁴ Bedoeld is de Doleantie te Amsterdam.

¹⁴⁵ Geplaatst in *De Hope*, xxii, nr. 5, 7 december 1887, onder het kopje 'De 'doleerenden'.

¹⁴⁶ Ph.J. Hoedemaker, *Eéne belijdenis? Eene ernstige vraag naar aanleiding van mijn aftreden als hoogleraar aan de Vrije Universiteit* (Amsterdam: J.H. Kruyt, 1887).

¹⁴⁷ De redactie van *De Hope* plaatste hier de volgende noot: 'Het spijt ons te moeten melden, dat bij de plaatsing dezes, bedoeld exemplaar ons nog niet is geworden.'

formeerden, kuyperianen zooals men hier zegt, in de kerkeraden worden gebracht, en alle anderen daaruit verwijderd worden. De meerderheid onder commando van hare leiders regeerde, de minderheid had niets te zeggen.

Verwondert gij u nog over de bitterheid die broeders in den jongsten strijd tegenover broeders aan den dag hebben gelegd? Is het noodig in bijzonderheden hieromtrent te treden? Vooral daaraan is de treurige uitkomst van het Amsterdamsche conflict¹⁴⁴ te wijten.

Genoeg.

Dit is het eenige, wat ik over het verleden zal zeggen. Vergun mij in een volgend schrijven mede te deelen, wat het voornaamste bezwaar is wat mij, ofschoon met een verscheurd hart, belet met 'de reformatie' zooals men haar tegenwoordig drijft, mede te gaan, en welke verwachtingen wij hebben voor de toekomst.

Uw dw. broeder in Christus,

Ph. Hoedemaker.

Brief 5. Amsterdam, 9 november 1887.

Geachte redacteur!¹⁴⁵

Indien mijn jonge vlugschrift, 'Eene belijdenis?',¹⁴⁶ u heden toegezonden, in handen van uwe lezers kon komen,¹⁴⁷ zou ik u verzoecken mij te ontslaan van mijne beloften, om mijn hoofdbezwaar tegen 'de DOLEERENDEN' in het kort mede te deelen. Immers, het is moeilijker alles wat tot recht verstand van deze zaak noodig is, in een paar kolommen van een nieuwsblad uiteen te zetten, dan een boekdeel hiermede te vullen.

Toch, zal ik, nu die belofte eenmaal daar ligt, mij zoo goed mogelijk daarvan trachten te kwijten.

Ik doe dit door het stellen van de volgende vraag: *Hebben eenige leden van eene kerkelijke gemeente het recht eene andere kerkorde in te voeren?*

Men zou ook kunnen vragen: *is het enkele leden van eene gemeente geoorloofd dienaren des Woords, opzieners, die, om wat reden dan ook, onder de bestaande kerkorde bijeen, zonder vorm van proces aftezetten?* Dit toch, is volmaakt hetzelfde, anders uitgedrukt.

De doleerenden zeggen 'JA' – ik zeg 'NEEN.'

Zie hier dus het verschil tot zijne meest eenvoudige termen teruggebracht.

Laat mij, alvorens dit 'NEEN' toe te lichten, herinneren, waarin de bestaande kerkorde of kerkregering van de vroegere onderscheiden is.